

Informaatiotutkimuksen päivät 2010
21. - 22. lokakuuta, Tampere

ABSTRAKTI

Kirsi Günther & Suvi Raitakari

Mielenterveyskuntoutuksen suunnitelmalomakkeiden kontekstisidonnaisuus ja merkitys käytännön työlle

*Kirsi Günther, Sosiaalityön tutkimuksen laitos, kirsi.gunther@uta.fi
Suvi Raitakari, Yhteiskuntatutkimuksen instituutti YTI, suvi.raitakari@uta.fi*

Tukiasumisyhteisössä käytetyt suunnitelmalomakkeet

Tutkimuksemme kohdistuu mielenterveyskuntoutuksen suunnittelussa käytettyihin lomakkeisiin. Sosiaali- ja terveysalalla asiakastyön suunnittelu, suunnitelmien kirjaaminen ja tarkistaminen on juridisesti säädeltyä. Tutkimiamme lomakkeita käytetään mielenterveysjärjestön ylläpitämässä päihde- sekä mielenterveysongelmista kärsiville tarkoitetun tukiasumisyhteisön arjessa. Kyse on asumispalvelusta, jota mielenterveystyön järjestö tuottaa ja myy kaupungeille tilaaja-tuottajamallin periaatteiden mukaisesti. Tukiasumisyhteisön toiminta perustuu sosiaalisen kuntoutuksen, yhteisöllisyyden ja ratkaisukeskeisyyden periaatteisiin.

Sosiaalityössä on asiakirjoja tutkittu eri näkökulmista ja lähtökohdista (esim. Sawyer 2005; Tiililä 2007; Taylor 2008). Tutkimuksessa on kuitenkin melko harvoin keskitytty auttamistyöninstituution arjessa käytettyihin lomakkeisiin, tästä kuitenkin esimerkkeinä Jaana Vuoren (2005) sekä Sue Whiten ja kollegoiden (2008) tutkimukset. Usein tutkittaessa auttamisinstituutioita asiakirjoja ja lomakkeita tarkastellaan yhtenä aineistona muiden rinnalla (esim. Pösön 1993; Raitakari 2006).

Suunnitelmalomakkeiden kontekstisidonnaisuus ja käyttöfunktiot

Tarkastelemme ensin suunnitelmatekstien *kontekstisidonnaisuutta*. Konteksti voidaan ymmärtää joko suppeasti tai laajasti eli käyttö- tai tekstiyhteytenä, tilanteena, olosuhteena tai merkityksenä (Heikkinen 2000,119). Vesa Heikkisen (1999,70) mukaan suppeassa kontekstissa on kyse suunnitelmatekstien tekstuaalisten yhteyksien selvittämisestä eli tässä yhteydessä siitä, miten lomakkeiden kysymykset ja lausekkeet liittyvät toisiinsa tai millaisista osista/ jaksoista suunnitelmatekstikonaisuus muodostuu. Tällöin kontekstin analysoimisessa tukeudutaan vain siihen informaatioon, joka on luettavissa suunnitelmista. Laajin kontekstiin liittyvä merkitys on kulttuurinen konteksti. Laaja kontekstitulkinta mahdollistaa analyysissämme suunnitelmalomakkeiden suhteuttamisen erilaisiin

taustatekijöihin kuten tukiasumisyksikön ammatillisiin ja institutionaalisiin työkäytäntöihin. (Ks. Jokinen ym. 1993; Kakkuri-Knuutila & Ylijoki 1998; Heikkinen 1999.) Suunnitelmalomakkeita erittelemällä on mahdollista saada tietoa auttamistyötä ohjaavista arvoista ja taustaolettamuksista. Suunnitelmalomakkeet kertovat ajastaan ja ammatillisista käytännöistä, jossa se on tuotettu (Hiidenmaa 2000, 25).

Toiseksi pohdimme lomakkeiden *käyttöfunktioita sekä vaikutusta työkäytäntöihin*. Lomakkeilla on iso merkitys asiakaskuvan ja tilannearvion muodostamisessa. Suunnitelmalomakkeet ohjaavat ja määrittävät sitä, millaisiin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin kulloinkin auttamistyössä kiinnitetään huomiota ja mitkä ongelmat tulevat kulloisenkin auttamisinstituution hoidettavaksi. (Mäkitalo 2005.) Lomakkeen kysymykset ja lausekkeet tähtäävät sellaisen tiedon saamiseen, jonka perusteella ammattilaiset ja tilaaja voivat päätellä, yhtäältä sitä, onko asiakas oikeutettu apuun ja tukeen, ja toisaalta hyötykö hän juuri kyseisen auttamisinstituution toiminnasta ja palveluista. Lomakkeet ohjaavat ilmiöiden tulkittamista ongelmallisiksi tai poikkeaviksi. Lisäksi lomakkeet suuntaavat auttamis- ja tukikeinojen valitsemista.

Ei ole samantekevää missä tilanteessa, millaisia tai kuinka lomakkeita käytetään. Lomakepohja vaikuttaa oleellisesti siihen, mitä asioita havainnoidaan ja määritellään tärkeäksi. Lomakkeet yhtenäistävät eri työntekijöiden kirjaamiskäytäntöjä ja systematisoivat tiedonkeruuta. Harvoin lomakkeita suunniteltaessa tulee ajatelleeksi sitä, että ne rajaavat sitä, mikä on olennaista kirjata sekä lomakkeita käyttävästä instituutiosta että instituution palveluita tarvitsevasta asiakkaasta. (Ks. myös Tiililä 2000.) Aina kun määritellään, mikä tieto asiakkaasta on olennaista, syrjäytetään epäolennaisena pidettyä tietoa.

Yhtä olennaista kuin se mitä lomakkeet kutsuvat kirjoittamaan, on se miten niitä voidaan lukea. Kun lomakkeita lukee asiakas, ammattilainen, palveluntilaaja tai omainen, avautuvat lomakkeiden merkitykset ja tehtävät erilaisina. Mitä lomakkeet lopulta saa aikaan, on sidottu siihen kuinka sitä luetaan ja käytetään vai käytetäänkö ollenkaan.

Lähteet:

Heikkinen, Vesa (1999) Ideologinen merkitys. Kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Helsinki: SKS.

Heikkinen, Vesa (2000) Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä. Teksti työnä, virka kielenä. Helsinki: Gaudeamus, 116–214.

Hiidenmaa, Pirjo (2000) Työ ja Kieli. Teoksessa Vesa Heikkinen & Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä. Teksti työnä ja virka kielenä. Helsinki: Gaudeamus, 19–35.

Jokinen, Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa & Ylijoki, Petri (1998) Merkitys ja tulkinta. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus, 24–33.

Mäkitalo, Åsa (2005) The Record as a Formative Tool. A Study of Immanent Pedagogy in the Practice of Vocational Guidance. *Qualitative Social Work* (4), 431–449.

Pösö, Tarja (1993) Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Raitakari, Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa. Acta Universitatis Tamperensis 1183. Tampere: Tampere University Press.

Sawyer, Anne- Maree (2005) From Therapy to Administration: Deinstitutionalisation and the Ascendancy of Psychiatric 'Risk Thinking'. Health Sociology Review. Vol. 14. no 3, 283–296.

Taylor, Carolyn (2008) Trafficking in Facts. Writing Practices in Social Work, Qualitative Social Work. Vol.7. No 1, 25–42.

Tiililä, Ulla (2000) Tapaus päivähoitopäätös. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä. Teksti työnä, virka kielenä. Helsinki: Gaudeamus, 215–266.

Tiililä, Ulla (2007) Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja kontekstista. Helsinki: SKS.

White, Sue, Hall, Chris & Peckover, Sue (2008) The Descriptive Tyranny of the Common Assessment Framework: Technologies of Categorization and Professional Practice in Child Welfare. British Journal of Social Work, 1–21.

Vuori, Jaana (2005) Ilmoita perhesuhteesi! Lapsi perhe lomakkein. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.) Tekstien arki. Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiin. Helsinki: Gaudeamus, 137–160.